

- Suomi II: 16.
- SIRELIUS, U. T. 1894: *Lauseopillinen tutkimus Jääsken ja Kirvun kielimurteesta*. Suomi III: 10.
- SKN = *Suomen kielen näytteitä 1–50*. 1978–2000. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- SORJONEN, MARJA-LEENA – RAEVAARA, LIISA (toim.) 2006: *Arjen asiointia. Keskusteluja Kelan tiskin äärellä*. Tietolipas 210. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SUOJANEN, M. K. 1985: *Mitä Turussa puhutaan? Raportti Turun puhekielen tutkimuksesta*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 23.
- TUNKELO, E. A. 1936: Havainnot *ku(n)*-lauseiden merkitystehtävistä suomen murteissa. – *Virittäjä* s. 143–154.
- 1945: Myöntävästä vastauksesta. – *Virittäjä* 49 s. 611–619.
- 1951: Nousu- ja laskupainollinen jälkilause hämäläismurteissa. – *Virittäjä* 55 s. 380–391.

Systemis-funktionaalista suhtautumista Sloveniassa

22. Euroopan systemis-funktionaalisen kielitieteen konferenssi ja työpaja pidettiin 9.–11. heinäkuuta 2010 Slovenian pienessä satamakaupungissa Koperissa. Tapahtuman teema oli muotoiltu hyvin väljäksi: aiheena oli merkitysten kompleksisuus tekstissä. Kutsupuhujina esitelmöivät Christopher Taylor läheisestä Triesnten yliopistosta, James Martin Sydneyn yliopistosta ja Eija Ventola Helsingin yliopistosta. Kansainväliseksi konferenssiksi kyseessä oli melko pieni tapahtuma: osallistujia oli noin sata, joista suomalaisia anglisteja, fennistejä ja käännöstieteilijöitä tusinan verran.

Kolmen päivän aikana harjoitettiin systemis-funktionaalista kielitiedettä laajalla skaalalla. Jotkut lähestyivät merkitysten kompleksisuutta kielitieteen peruskysymyksinä, esimerkiksi pohtimalla merkityksen ja kielenulkoisen kontekstin suhdetta (Wendy Bowcher), kielen tasojen ja komponenttien mallinnusta SF-kirjallisuuden kirjossa (Robin Faw-

cett) tai kieltä ja semioosia sanataiteessa (Donna Miller). Toiset taas lähestyivät kompleksisuutta tutkimusaineistonsa haastavuuden kannalta. Pohdittavina olivat esimerkiksi Alzheimerin taudin heijastuminen kielen rakenteisiin (Elissa Asp) sekä inkoherenssi iranilaisen ghalzal-runouden mahdollisena tyylipiirteenä (Tahereh Ishany). Susan Hood taas pohti minämuotoon kirjoitettujen kertomusjaksojen roolia tutkimusaiheen perustelemisessä; tällaisia kertomusjaksoja sisältyi hänen aineistoonsa, joka koostui tiettyjen alojen humanistisista refereeartikkeleista.

Selvästi suosituin tutkimuskohde oli asennoituminen: noin neljäsos esitelmistä asetti keskiöön James Martinin ja Peter Whiten (2005) kehittämän suhtautumisen teorian. Myös laajoilla tietokoneelukuilla aineistoilla operoivaa korpusvetoista tutkimusta tuntui olevan aiempia vuosia enemmän. Sen sijaan SF-taustainen puhutun kielen tutkimus on

konferenssin annin perusteella nykyään niukkaa ja keskittyy lähinnä luokkahuonevuorovaikutuksen ja genrepedagogiikan kysymyksiin.

Plenaariesitelmät

Konferenssin aloitti Christopher Taylor aiheenaan av-kääntäminen. Taylor esiteli haasteita, joita kääntäjä kohtaa esimerkiksi ”kääntäessään” elokuvan visuaalisen informaation näkövammaisten selostustekstiksi (*audiodeskriptio*) tai keskustelupuheen virran kuulovammaisten tiiviiksi ruututeksteiksi. Taylor nosti esiin kaksi asiaa: mitä valitaan selostettavaksi ja tekstitettäväksi, ja toisaalta miten se kielennetään? Esimerkkinä hän näytti katkelman Sofia Coppolan elokuvasta *Marie Antoinette*, jonka tarkkaa epookkia luovaan lavastukseen oli upotettu nykyteinienvaastetuksen vakiovarusteet, Conversen koripallotossut. Tossut kuitenkin vilahtavat katsojan silmien editse niin nopeasti, että harva ehtii ne huomata. Pitäisikö tällaiset välähdykset kuitenkin selostaa? Entä kuinka selostaa henkilöhahmojen tunnetiloja ja ilmeitä? Pitääkö pyrkiä ”objektii-viseen” fyysisten piirteiden selostukseen (”hänen suupielensä ovat kääntyneet alaspäin”), kun voisi toisaalta yhdellä sanalla kuvailla henkilön olevan surullinen? Lisäksi Taylor kiinnitti huomiota siihen, miten ruututekstien tilarajoituksilla on taipumus vaikuttaa tekstien näkökulmaan. Hänen mukaansa kun ilmaisua on tiivistettävä ja karsittava, ensimmäiseksi lähtevät ”ylimääräiset” interspersonaiset elementit. Ruututekstien sävy voi siis poiketa hyvin paljon puhutusta lähtötekstistä.

Toisena plenaaristina esiintynyt Eija Ventola käsitteli sitä, millaisina semioottisina prosesseina turismin ja kaupallistumisen käsitteet näyttäytyvät kahteen

kuuluisaan säveltäjään, Händeliin ja Mozartiin, liittyvässä aineistossa. Aineisto oli koottu muun muassa opaskirjoista, esitteistä, verkkosivustoista ja videotallenteista. Ventola vertaili, millä eri tavoin Händelin ja Mozartin synnyinkaupunkien Hallen ja Salzburgin sekä aikuisiän asuinkaupunkien Lontoon ja Wienin matkailuala kaupallistaa säveltäjien tunnettuutta ja mihin suuntaan kaupallistaminen on viime vuosikymmeninä mennyt. Aineistoa oli niin paljon, että esitelmä perustui enemmän esimerkkien kuin varsinaisen analyysin varaan.

Konferenssin päätöspäivänä esiintyneen James Martinin plenaariesitelmä johdatteli yleisön sydneyläisen genrepedagogiikan (ks. suomeksi Luukka 2004) sekä sen vuorovaikutuskäytänteiden tutkimuksen pariin. Genrepedagoginen tekstitaitojen opetus lähtee vygotskilaisesta opetuksen oikea-aikaisen tukemisen (*scaffolding*) periaatteesta: opettajan ohjauksessa oppilas suoriutuu annetusta tehtävästä korkeammalla tasolla kuin yksinään. Siksi esimerkiksi kirjoittamisen opetukseen kuuluu itsenäistä harjoittelua edeltävä yhteiskirjoittamisen vaihe, jossa tietyn genren mukainen teksti tuotetaan opettajan ja oppilaiden yhteistyönä. Martin tähdensi, että tekstitaitojen opettaminen on muissa oppiaineissa tarvittavan ”metasemiotiikan” opettamista, minkä vuoksi opetustilanteen vuorovaikutuskäytänteet on suunniteltava erityisen huolellisesti. Plenaarin jälkipuoliskolla Martin esitteli alustavia tuloksia hankkeestaan, jossa tutkitaan muun muassa tekstitaitojen opetukselle ominaisia vuorottelurakenteita. Perinteisten luokkahuonekeskustelujen lisäksi tarkastelussa olivat sähköisillä oppimisalustoilla käytävät keskustelut. Teoriaa luovassa esitelmässään Martin ei juuri keskustellut SF-

paradigman ulkopuolella tehdyn tutkimuksen kanssa. Siksi ajoittaiseksi vaikutelmaksi jäi, että pyörää on ryhdytty keksimään uudelleen.

Tekstitaitojen ja tekstinosien tutkimusta

Tekstitaitojen ja kirjoittamisen tutkimuksen näkökulmasta kiinnostavaa tutkimusta tehdään Portugalissa; tästä saatiin näyttöä jo Helsingin kongressissa kaksi vuotta sitten. Maria Alzira Tavares de Sá (Instituto de Linguística Teórica e Computacional) ja Carlos A. M. Gouveia (Universidade de Lisboa) esittelivät kolmen esitelmän verran laajaa tutkimushanketta, jossa aineistona on 1200 neljäs-, kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisten koululaisten kansallisessa äidinkielen kokeessa kirjoittamaa kertomusta. Esitelmistä ensimmäinen (Maria Alzira Tavares de Sá & Carlos A. M. Gouveia) käsitteli koululaisten asennoitumisen ja arvioinnin resursseja. Alustavien tulosten perusteella näyttää siltä, että kaksi nuorinta ikäryhmää ilmaisevat kertomuksissaan lähinnä tunteitaan ja arvioivat asioiden laatua ja arvoa, kun taas yhdeksäsluokkalaisten teksteissä arvioidaan ja arvioidaan myös kertomuksen henkilöitä ja heidän käytöstään. Esitelmistä toinen (Mafalda Mendes, Carlos A. M. Gouveia & Mário Martins) tarkasteli tehtävänannon vaikutusta kirjoitettuihin teksteihin. Kiinnostavaa oli esimerkiksi se, että neljäsluokkalaisten konditionaalissa annettu tehtävä (”Kuvittele, että olisit tietokone. Millainen päiväsi olisi?” jne.) johti konditionaalissa kirjoitettuihin teksteihin. Tästä taas seurasi se, että kertomuksen rakenne hajosi, jolloin oppilaat itse asiassa epäonnistuvat kronologisen kertomuksen tuottamisessa. Tehtävänannon muotoilu voikin

tutkimuksen mukaan jopa estää oppilaiden onnistumisen, ja siksi tehtävänannot tulisi suunnitella huolella.

Kolmannen esitelmän (Carlos A. M. Gouveia) aiheena olivat koululaisten kertomusten aikarakenteet ja erityisesti ajallisen kehyksen asettaminen tekstien alussa. Esitelmästä kävi ilmi, että ajallisen kehyksen rakentaminen on sitä eksplisiittisempää ja tarkempaa, mitä vanhemmista oppilaista on kyse: Esimerkiksi neljäsluokkalaisten teksteissä kyllä rakennetaan ajallinen kehys, mutta sitä ei ilmaista täsmällisesti (esim. *eräänä päivänä*). Mitä ylemmälle luokka-asteelle mennään, sitä tarkemmin aikakehys ilmaistaan (esim. *kolme vuotta sitten; kello oli kuusi ja aurinko oli juuri alkanut laskea*). Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on muodostaa näkemys siitä, miten oppilaat kirjoittajina kehittyvät luokka-asteelta toiselle siirtytessään. Esitelmän lopuksi esiin tuli, että yhdeksäsluokkalaisten teksteissä on havaittavissa rakenteellista ja semanttista kokeilua – Gouveian mukaan oppilaat selvästi tutkiskelevat kirjoittamisen prosessiaan.

Geoff Thompson (University of Liverpool) käsitteli esitelmässään kytkeä vapaassa epäsuorassa esityksessä eli kertojan ja henkilön diskurssissa. Vaikka vapaan epäsuoran esityksen merkkejä on käsitelty kirjallisuudessa (suomesta ks. Tammi 1992), kytkeä ei ole juuri käsitelty vapaan epäsuoran esityksen kannalta. Hallidayn teoriaan nojaten Thompson erotteli toisistaan eksperimentaalisen, interpersoonaisen ja tekstuaalisen kytkennän. Aineistoesimerkeillä hän näytti, miten juuri interpersoonainen – sisäinen, evaluointiin tai arvioihin tai puheaktin vaihdoksen liittyvä – kytkeä näyttää toimivan usein vapaan epäsuoran esityksen merkkinä. Käynnissä olevasta tutkimuksesta on tekeillä monografia.

Englannin kielen intersubjektisista kytkeämekanismeista oli kiinnostunut myös Elizabeth Swain (Universita degli Studi di Trieste), joka tarkasteli tieteellisten tekstien kytkeäjiä. Niissä evaluatiivista tekstiosaa tuetaan tai se ”oikeutetaan” (*justify*) toisella tekstiosalla (ks. White 2003). Swain käsitteli esitelmässään monelle tekstintutkijalle tuttuja ongelmia: Miten saada ote implisiitistä, asyndeettisesta kytkennästä tai tekstiosien välisistä etäsuhteista? Millaisin kriteerein kytkennän lajeja erotetaan toisistaan? Voiko esimerkinanto (*exemplification*) olla myös ”oikeuttamista”? Esitelmän jälkeen salissa käytiin intohimoisikin sävyjä saanut keskustelu Mannin ja Thompsonin (1988) retorisen rakenteen teorian ja Martinin (1992) diskurssisemanttisen teorian parimuudesta.

Suomalaiset Sloveniassa

Suomalaiset ja Suomessa tutkivat olivat esillä monipuolisesti. Helsingin yliopistoa edustivat Ivan Berazhny ja Anu Harju. Berazhny esitys alkoholimainokista, joita julkaistaan Aeroflotin lennoilla jaettavissa lehdissä, sekä Harjun esitys Nokian työpaikkailmoituksista fokusoiivat kaupalliseen – tai manipuloivaan – kielenkäyttöön, ja kaupallistuvasta diskurssistahan oli kyse myös edellä selostetussa Ventolan plenaariesitelmässä. Attila Krizsán (Itä-Suomen yliopisto) puolestaan pohti sosiaalisen ja poliittisen identiteetin luomista monikon ensimmäisen persoonan käytön avulla EU-teksteissä. Merja Torvinen (Oulun yliopisto) tarkasteli Suomen Lappia koskevan ranskankielisen vanhan matkakuvauksen suomennosta ja suomennoksen sijoittamista nykykontekstiin.

Omissa esitelmissämme sekä pohdimme tekstintutkimuksen peruskäsitteitä että sovelsimme systeemifunktionaalisia ajatuksia suomenkielisten tekstien kuvaukseen. Mäntysen ja Shoren esitelmä keskittyi tekstien ja tekstilajien hybridisyyteen: toisaalta käsitteistön ja terminologian päällekkäisyyksiin, toisaalta itse ilmiön moninaisuuteen. Rahdun aiheena olivat suomenkielisten tieteellisten tekstien ensimmäisen persoonan viittaukset, joilla luodaan monenlaisia tekstuaalis-toiminnallisia rooleja – yhtä aikaa, kuten systeemifunktionaalinen perusajatus olettaa. Virtanen taas pohti suomenkielisiä tieteellisiä kirja-arvosteluja: niiden moitejaksot rakennetaan tyypillisesti suhdelauseilla, joiden predikaattina on vaikutelma- tai tilanmuutosverbi.

Rahdun ja Virtasen esitelmät kirjoittivat keskustelua niin sanottujen pienten kielten asemasta tieteen kielenä. Englantihan on ottanut valta-aseman sekä tieteen julkaisukielenä että tutkimuskohteenä, ja tämä näkyy monin tavoin suomalaisenkin tieteen nykykäytännöissä, esimerkiksi siinä, että tieteellisiä tekstejä tutkivan fennistin aineisto painottuu väistämättä niin sanottuihin pehmeisiin tieteisiin. Virtasen ja Rahdun esitelmät pohjasivat ajatukselle, että ”pienten” kielten edustajien on itse nostettava englannin ylivallan alle jääneet kielet näkyviin, myös ja nimenomaan englantia tutkivien ja puhuvien keskuudessa. Tämä pohjaviritys vaikutti yllättävän uudelta valtakielen edustajille, joista jotkut jopa expressis verbis esittivät, että jotkin englannin esityskonventioista poikkeavat muiden kielten ilmaisutavat johtuvat siitä, etteivät nämä kielet ole niin ”kehittyneitä” tieteen kielenä kuin englanti. Toisaalta esimerkiksi slovenialaiset lingvistit edistivät ilahduttavasti pienten kiel-

ten asemaa. Tämä näkyi järjestelyissäänkin: kesäkoulun lukemisto oli käännetty sloveniaksi, ja kaikki konferenssin tiedotus alkoi sloveniaksi – vasta sitten oli englannin vuoro.

ANNE MÄNTYNEN
TOINI RAHTU
SUSANNA SHORE
MIKKO T. VIRTANEN
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

LUUKKA, MINNA-RIITTA 2004: Genre-pedagogiikka. Askelia tekstitaitojen jatkumolla. – Minna-Riitta Luukka & Petri Jääskeläinen (toim.), *Hiiden hirveä*

hihtämässä. Hirveä(n) ihana kirjoittamisen opetus s. 145–160. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLVIII. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

- MANN, WILLIAM C. – THOMPSON SANDRA A. 1988: Rhetorical structure theory. Toward a functional theory of text organization. – *Text* 3 s. 243–281
- MARTIN, J. R. 1992: *English text. System and structure*. Amsterdam: Benjamins.
- MARTIN, J. R. – WHITE, P. R. R. 2005: *Language of evaluation. Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.
- TAMMI, PEKKA 1992: *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- WHITE, P. R. R. 2003: Beyond modality and hedging. A dialogic view of the language of intersubjective stance. – *Text* 2 s. 259–284.

KIRJALLISUUTTA

Suomi toisena kielenä -näkökulma kaunokirjallisuuden ymmärtämiseen ja tulkintaan

Heidi Vaarala: *Oudosta omaksi. Miten suomenoppijat keskustelevat nykyromaanista?* Jyväskylä Studies in Humanities 129. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2009. 313 s. ISBN 978-951-39-3740-9.

Kaunokirjallisuuden lukemiseen ja tulkintaan harjaantuminen kuuluu monessa maassa kiinteästi vieraan kielen opetuksen ydinalueeseen. Suomalainen kielen-

opetuksen perinne on eurooppalaisittain omalaatuinen: kirjallisuudenopetus on jätetty kouluissa kokonaan äidinkielenopettajien vastuulle. Tästä on seurannut mm. se, ettei kirjallisuudenopetuksen ja siihen tarvittavan ammattitaidon merkitystä ole aina tunnustettu myöskään silloin, kun on pohdittu, miten opettaa suomea toisena kielenä Suomessa. Opetettaessa suomea vieraana kielenä ulko-